
 Prikaz

Dario Čepo, Siniša Zrinščak
i Ksenija Grubišić (ur.)
**Sloboda i društvo u 21.
stoljeću. *Liber amicorum***
Slaven Ravlić

Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet
i Leksikografski zavod "Miroslav Krleža",
Zagreb, 2025., 737 str.

Za razliku od srodnih joj struka, hrvatska politološka zajednica, nažalost, ne njeguje baš tradiciju izdavanja spomenica ili zbornika posvećenih svojim istaknutim stručnjacima, znanstvenicima, sveučilišnim profesorima i akademikima. Da stane nije ipak toliko tmurno, pokazuju tematski brojevi časopisa *Politička misao* posvećeni znamenitim hrvatskim politolozima i profesorima Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu Anti Pažaninu, Zvonku Posavcu i Dagu Strpiću. O potonjem je Dragutin Lalović uredio i zbornik. Nećemo pogriješiti ako navedemo recentne radove Dejana Jovića posvećene liku i djelu Jovana Mirića, profesora i dekana Fakulteta političkih znanosti, kao i rad Marte Zorko koja je u *Političkoj misli* pisala o profesoru Radovanu Paviću i njegovu doprinosu političkoj znanosti, točnije političkoj geografiji i geopolitici te nastavi na Fakultetu. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti objavila je spomenknjižice posvećene profesorima Fakulteta političkih znanosti, a ujedno članovima Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Franji Tuđmanu, Josipu Županovu, Zvonimiru Baletiću, Adolfu Dragičeviću te Dušanu Bilandžiću. Potonja dvojica obnašala su i dužnost dekana Fakulteta političkih znanosti. Institut za filozofiju organizirao je skup posvećen još jednom znamenitom profesoru i dekanu, Vanji Sutliću, na kojem je iz politološke perspektive izlagao Damir Barbarić. O Sutliću piše i Žarko Paić, kao i o *professoru emeritusu* Davoru Rodinu, također dekanu Fakulteta političkih znanosti koji je podizao navedenu visokoškolsku ustanovu od osnivanja 1962. te je obnašao i dužnost prorektora Sveučilišta u Zagrebu. Stjepan Matković uredio je zbornik u čast Hrvoju Matkoviću u kojem je politološke boje branila Katarina Spehnjak. Kada je riječ o znanstvenim zbornicima posvećenima liku i djelu Franje Tuđmana, politologiju je predstavljao Branko Dubravica u izdanju koje je uredila Vijoleta Herman Kaurić, dok je u izdanju urednika Domagoja Kneževića i Ivana Hrstića politološku struku zastupao Velimir Veselinović. Navedeni zbornici govore o osobama koje su, između ostaloga, bile i profesori u Lepušićevoj 6 gdje su predavale suvremenu političku povijest, čije je poznavanje veoma važno kada je riječ o politologiji kao znanstvenoj disciplini. O tome ne bi trebalo biti spora.

Slaven Ravlić diplomirao je i doktorirao politologiju na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Pripada srednjoj generaciji hrvatskih politologa, a akademsku je karijeru gradio izvan matičnoga fakulteta, izuzev kratke epizode kada je privremeno, kao vanjski suradnik, zamijenio istaknutoga hrvatskog politologa (i sociologa) Zvonimira Lerotića koji je otišao u mirovinu 2006. godine. Unatoč tomu bilo je još suradnje. Fakultet mu je provodio iz-

bore u znanstvena zvanja, on je predavao na poslijediplomskim studijima, suurednik je zbornika posvećenog 40. obljetnici Fakulteta te zna biti u povjerenstvima za doktorske radove. Ravlić najveći dio radne karijere provodi u tri ustanove. Najprije u Centru Centralnoga komiteta Saveza komunista Hrvatske za idejno-teorijski rad, zatim u Leksikografskom zavodu "Miroslav Krleža" te u konačnici na Pravnome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na kojem je umirovljen 2020. kao redoviti profesor. Nakon toga odlazi predavati na privatno Sveučilište Libertas na kojem je i danas.

Zbornik *Sloboda i društvo u 21. stoljeću. Liber amicorum Slaven Ravlić* koji predstavljamo javnosti posvećen je Ravliču i drugo je takvo djelo posvećeno nekom politologu. Zajednički su ga objavile dvije središnje ustanove u kojima je radio: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". Zbornik je zapravo proizašao iz istoimenog znanstvenog skupa koji je održan 20. svibnja 2022. u auli Sveučilišta u Zagrebu, u organizaciji Pravnoga fakulteta, Leksikografskoga zavoda "Miroslav Krleža" i Hrvatskoga politološkog društva, povodom Ravličeva 70. rođendana. U opsežni zbornik uvrštena su 34 znanstvena rada u pet poglavlja, ima 737 stranica, a uredili su ga profesori Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Dario Čepo, Siniša Zrinščak i Ksenija Grubišić. Zbornik sadrži i predgovor urednika te prilog Andree Horić o Ravličevoj bibliografiji radova. Broj radova i autora mnogo je veći od broja izlagača na skupu, što ne iznenađuje kada je riječ o prigodnim zbornicima.

Prvo poglavlje, *Demokracija i ideološki izazovi* otvara rad Vjerana Katunarića

"Demokracija, ideologija, utopija: razmišljanja uz djelo Slavena Ravlića". U njemu autor analizira Ravličeva djela o odnosu između demokracije i različitih političkih ideologija, osobito liberalizma, hvaleći njegov stil pisanja kojem je leksikografski rad zasigurno dao doprinos. Ilija Vujačić autor je rada "Protivrječnosti kao izazov: polit-teorijska promišljanja Slavena Ravlića". U njemu se bavi heurističkim pristupom i središnjim temama Ravličevih istraživačkih djela o ulozi ideologija i liberalne demokracije u suvremenom društvu, počevši od njegova doktorata pa nadalje, smatrajući njegova djela važnim ne samo za studente već i za širu javnost koja daje doprinos liberalno-demokratskoj političkoj kulturi i toleranciji. Ksenija Grubišić i Mateja Čehulić napisale su rad "Napredak, individuum i korisnost kod J. S. Milla i F. Nietzschea: usporedne odrednice" u kojem iznose pojedine sličnosti između njihovih odredaba čovjeka kao bića napretka i kao bića koje procjenjuje. Biserka Cvjetičanin autorica je rada "Kultura, demokracija, razvoj" u kojem se prisjetila svoje suradnje s Ravličem i Leksikografskim zavodom "Miroslav Krleža" na afričkim temama i osvrnula se na njegove objavljene knjige. Tihomir Cipek u radu "Kriza demokracije i globalna klasa" prisjetio se na početku teksta svoje suradnje s Ravličem. Nakon toga analizirao je demokraciju na temelju njegovih radova u kojima je Ravlić pokazao kako je globalizacija velik izazov za liberalnu demokraciju te je, slijedeći misao o politici znamenitoga hrvatskog politologa i filozofa Ivana Prpića, koji je obojici bio mentor na doktoratu, prikazao teorije koje ukazuju na to što se događa u suvremenim zapadnim društvima. Slijedi rad

“Izazovi liberalne demokratije u savremenosti” autora Milana Podunavca o odnosu liberalizma i demokracije u suvremenoj političkoj teoriji te o pojavi populizma u politici. Ivo Družić napisao je rad “(Ekonomska) liberalizam i (ne)zaposlenost u doba četvrte industrijske revolucije”. Riječ je o najopširnijem radu u zborniku, koji mu donosi ekonomski duh inspiriran Ravličevim istraživanjima liberalizma. Analizira pitanja zašto liberalizam ne može postići većinsku biračku potporu i zašto u praksi koalira s međusobno suprotstavljenim desnim i lijevim opcijama, kao i krizu suvremenog liberalizma u 21. stoljeću, podjelu između političkog i ekonomskog liberalizma te slabljenje srednje klase u digitalnom kapitalizmu. Poglavlje završava radom “Dobrobiti autonomije sveučilišta i akademskih sloboda” Gvozdena Flega. U radu se autor osvrće na povijesni razvoj europskog sveučilišta, od tradicionalnog do modernog, na njegovu misiju i odnos s politikom. Piše o visokom obrazovanju i socijalnom raslojavanju te ukazuje na izazove u djelovanju sveučilišta kao “najznačajnijeg postignuća čovječanstva”.

Drugo poglavlje, *Društvo, znanost i politika* otvaraju Marko Kovačić i Maja Gergerić radom “Između politike i društva, politologije i sociologije: položaj političke sociologije u suvremenom (hrvatskom) društvu”. Autori u radu imaju dva cilja, dati pregled suvremenog razumijevanja političke sociologije unutar znanosti i visokog obrazovanja te smjestiti rasprave o njoj u hrvatski kontekst, pri čemu navode teme (interakcija države i društva, analiza društvenih pokreta, utjecaj kulture i identiteta, odnos države i civilnog društva, religija i politika) koje su se istraživale posljed-

njih deset godina u časopisima iz područja društveno-humanističkih znanosti. U radu “Kvantitativno i kvalitativno u metodologiji društvenih znanosti” Lino Veljak propitao je metodologiju istraživanja u društvenim znanostima gdje su smještena Ravličeva djela. Slijedi rad “Sociologija i pravno obrazovanje: stanje, očekivanja, izazovi” koji su napisali Stjepka Popović i Siniša Zrinščak. U njemu autori ispituju položaj i značenje kolegija Sociologija koji se izvodi na zagrebačkome Pravnom fakultetu iz perspektive studenata na temelju kvalitativne analize podataka prikupljenih iz triju fokusnih grupa, uključujući doktorande. Rezultati istraživanja pokazali su da studenti većinom navedeni kolegij smatraju vrijednim, osobito za razvoj kritičkog mišljenja i razumijevanje društvenog konteksta prava. Podržavaju njegovo održavanje uz tematsku i metodološku modernizaciju te proširenje sadržaja s više kolegija. Ranka Jeknić i Branka Čop napisale su rad “Pravna i politička pismenost kao preduvjet ostvarenja (slobode) aktivnoga građanstva”. U njemu definiraju pravnu i političku pismenost i smještaju je u okvire dosadašnjih istraživačkih nalaza o nekim građanskim kompetencijama mladih u Hrvatskoj. Ukazuju i na potrebu sustavnog provođenja građanskog odgoja i obrazovanja u svim školama. Josip Berdica autor je rada “O ‘izvanrednom stanju’ pravne kulture” u kojem razmatra pojam pravne kulture, koji je relativno novijeg datuma, stavljajući naglasak na njezinu ulogu temeljne pokretačke snage cjelokupnoga pravnog sustava. Polazeći od specifičnosti pravne kulture, autor poseban naglasak stavlja na aktualne izazove s kojima se pravni sustav suočava, uključujući obrazovanje pravnih

stručnjaka, primjenu umjetne inteligencije te iskustva funkcioniranja prava tijekom pandemije bolesti COVID-19. O pravnoj kulturi piše i Toni Pranić u radu “Pravednost kao element pravne kulture – skica za interpretativnu sociologiju prava”. U njemu nastoji rekonceptualizirati pojam pravne kulture preko koncepcije pravednosti dobivene intervjuiranjem studenata prava, navodeći u zaključku da je ideja pravednosti važna za cjelokupno društvo. Istraživanje je zasnovano na polazištima modernih socioloških teorija Bergera i Luckmanna te Giddensa. Poglavlje završava radom “Društveni ugled pravne profesije u Hrvatskoj – pogled iznutra” koji je napisao Marko Mrakovčić. Anketnim istraživanjem na uzorku od 393 ispitana pravnika autor ispituje njihove stavove o ugledu profesije u hrvatskome društvu te istražuje utječe li zadovoljstvo pravnika na procjenu ugleda što ga pravna struka ima u društvu.

Treće poglavlje, *Država, nacija i manjine* započinje radom “Prostorne granice država: učinkovitost internacionalnog prava” čiji je autor Ivan Padjen koji analizira Kelsenovu čistu teoriju prava i pokazuje najvažnije nasilne promjene prostornih granica među državama u posljednjih 200 godina. Duško Sekulić napisao je rad “O pravu nacija na samoopredjeljenje: kritička analiza” u kojem ne želi pružiti alternativni princip o tome pitanju jer ga nema. Iako se to pravo može činiti demokratskim i pravednim, u njegovoj realizaciji nailazimo na nemogućnost pronalaženja pravednog rješenja za sve. Davor Boban autor je rada “Tranzicija u Srednjoj Europi i postsovjetskom prostoru: dva puta i dva rezultata” u kojem analizira tranziciju i njezine ishode na dva prostora (šest sred-

njoeuropskih država i 12 postsovjetskih država) na kojima su do 1989. odnosno 1991. na vlasti bile komunističke partije. Objašnjava zašto je u Srednjoj Europi uspostavljena liberalna demokracija, uz različite krize demokracije koje su neke od država prošle, i zašto su u 12 postsovjetskih država uspostavljeni autoritarni ili hibridni režimi. Slijedi rad “Teorijski modeli participacije u suvremenim demokracijama” u kojem Petra Đurman prikazuje pet teorijskih modela participacije u suvremenim demokratskim društvima, navodeći da su dva osnovna modela, izravna i neizravna demokracija, u temelju svake rasprave o participaciji. Rutvica Rusan Novokmet napisala je rad naslovljen “Zaštita manjina u Vijeću Europe: osvrt na Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina”. Autorica uspoređuje sustav zaštite manjina u okviru Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe, analizira donošenje i sadržaj Okvirne konvencije, uključujući izostanak definicije nacionalnih manjina, te ocjenjuje učinkovitost njezina nadzornog mehanizma. Zaključuje da ključnu ulogu ima Savjetodavni odbor koji djeluje od 1998. i koji kao tumač Konvencije kao “živog” instrumenta treba poticati međukulturni dijalog i unaprjeđenje sudjelovanja manjina u javnom životu. Antonija Petričević autorica je rada “Pripadnici ili predstavnici: dileme političkog predstavništva pripadnika nacionalnih manjina u predstavničkim i izvršnim tijelima na lokalnoj razini u Republici Hrvatskoj”. U njemu na temelju politološke literature o konceptu političkog predstavništva analizira kojom vrstom predstavništva rezultira zakonsko jamstvo prava pripadnicima nacionalnih manjina na izbor u predstavnička tijela jedinica lo-

kalne i regionalne samouprave. Autorica smatra da je od iznimne važnosti da predstavnici nacionalnih manjina imaju pravo sudjelovati u predstavničkim i izvršnim tijelima na lokalnoj razini. Ksenija Turko-
vić i Sunčana Roksandić napisale su rad “Demokracija danas: praksa Europskog suda za ljudska prava kao zrcalo razumije-
vanja razvoja LGBT politika i prava u Republici Hrvatskoj”. U njemu na temelju Ravličevih radova o ulozi političkih strana-
ka, ali i ulozi sudova u demokracijama u oblikovanju kulturno-političkoga prostora naglašavaju važnost zajamčenih ljudskih
prava u oblikovanju politika, smatrajući da je individualna sloboda osnovni uvjet napretka u suvremenom društvu te izražava-
jući zabrinutost što 2023., u odnosu na 2019., sve više ispitanika na razini čitave Europske unije smatra da LGBTI osobe
ne trebaju imati jednaka prava kao i hete-
roseksualci. “Sudovi u Europskoj uniji: o politici i ideologiji” naslov je rada Davo-
ra Petrića koji ističe da se upravo Ravlič
među prvima počeo baviti temama judi-
cijalizacije politike i politizacije sudova u
Hrvatskoj. Autor razmatra navedenu temu,
problematizira navodnu ideološku neutral-
nost sudova, ispituje utjecaj institucional-
nih, pravnih i vrijednosnih čimbenika na
sudsko donošenje odluka te tezu da Sud
Europske unije svojim odlukama promiče
“integracijsku” ili neoliberalnu ideologiju.
Poglavlje završava Dora Pavković radom
“Neovisnost sudstva kao temelj vladavine
prava: utjecaj ignoriranja sudskih odluka
na neovisnost sudstva u Poljskoj”. Auto-
rica razmatra neovisnost sudstva kao tem-
elj vladavine prava kroz odnos *de iure* i
de facto neovisnosti. Analizira ignoriranje
sudskih odluka kao pokazatelj *de facto* ne-

ovisnosti te imenovanje i discipliniranje
sudaca kao elemente *de iure* neovisnosti.
Na primjeru Poljske pokazuje da naruša-
vanje *de facto* neovisnosti može dovesti do
slabljenja *de iure* neovisnosti te se uspo-
redno osvrće na ignoriranje odluka Ustav-
nog suda u Hrvatskoj.

Četvrto poglavlje, *Društvo i enciklope-
dija* otvara rad Gorana Sunajka “Enciklo-
pedizam bez ideologije? Ideja enciklope-
dija između empirizma i racionalizma”.
U njemu autor tematizira razliku između
francuskoga racionalističkog i britanskoga
empirističkog enciklopedizma te prikazuje
teorijski prinos Ravličeva razumijevanja
ideje enciklopedizma. Ispravno ističe da je
kod Ravlića upravo njegov leksikografski
rad vremenski najduže zastupljen. Kre-
šimir Petković analizira Ravličeva djela
u perspektivi politike imenovanja u radu
naslovljenom “Što je u imenu? Eponimi-
zacija, ideologija i liberalna demokracija u
perspektivi politike imenovanja”. Navodi
Ravlića kao svoga prvog “šefa”, koji je za-
uzeo očinsku figuru dok je kratko radio u
Leksikografskom zavodu “Miroslav Krle-
ža”. Ravlič se pokazao dobrim političkim
znanstvenikom, čija su mu djela poboljša-
la razumijevanje predmeta kojim se danas
bavi na Fakultetu političkih znanosti. Sli-
jedi rad Darija Čepe “Imenovanje kao le-
gitimacija: eponimi u kontekstu europske
integracije”. Autor na početku ističe Ravli-
ćev doprinos istraživanju eponima, koje je
proširio na područje politike, i utjecaj na
njegov rad. Definiira i objašnjava eponim,
analizira kako se eponimi oblikuju u kon-
tekstu politike i djelovanja Europske unije,
s kojim su procesima i aktivnostima pove-
zani, odstupaju li od očekivanja proizašlih
iz dosadašnjih znanstvenih spoznaja te po-

stojе li suvremeni trendovi koji potiču ili usporavaju daljnji razvoj eponima u okviru europske integracije. Autor pokazuje da eponimi i u kontekstu europske integracije i izgradnje Europske unije služe da bi se nekog nagradilo, posramilo ili mitologiziralo. Poglavlje zatvara Mladen Klemenčić radom “Znanje o svemu: o hrvatskim enciklopedijama i njihovim vrstama” u kojem se bavi raščlambom tiskanih enciklopedijskih djela glavne vrste s obzirom na njihov sadržaj. Piše općenito o značenju enciklopedije i njezinim vrstama (nacionalna, strukovne, opća).

Posljednje, peto poglavlje, *Pravno-politička ispreplitanja države i društva* otvaraju Marko Bratković i Gita Grgić radom “Intervencijski učinak pravomoćne presude”. U radu analiziraju pravni položaj, ovlasti, ograničenja i posljedice sudjelovanja umješaća u građanskom parničnom postupku na temelju jednoga hipotetskog slučaja. Umješać je osoba koja nije izvorna stranka u sporu, ali se uključuje u tuđu parnicu kako bi pomogla jednoj od stranaka da ostvari povoljniji ishod. To čini zato što bi presuda, iako formalno donesena između drugih osoba, mogla posredno utjecati na njegova prava ili obveze. Siniša Petrović i Antun Bilić napisali su rad “Smjernice za reformu upravljanja državnim trgovačkim društvima” u kojem definiraju i objašnjavaju što su državna trgovačka društva, navode najvažnije probleme postojećeg uređenja te daju prijedloge kako da se riješe na najbolji način. Tihomir Katulić autor je rada “Pozicija i uloga službenika za zaštitu osobnih podataka u obrazovnim i znanstveno-istraživačkim institucijama” u kojem ukazuje na poteškoće u postizanju usklađenosti s obveza-

ma zaštite osobnih podataka za znanstvene organizacije u javnom sektoru. Identificira probleme za službenika, prikazuje praksu znanstvenih i obrazovnih institucija, osobito u razumijevanju obveza prema Općoj uredbi o zaštiti podataka koja je 2016. stupila na snagu, te navodi razloge zbog kojih će mnoge institucije morati imenovati službenika za zaštitu podataka. Slijedi rad “Transparentnost vs. privatnost u području oporezivanja: razmjena porezno relevantnih informacija i zaštita privatnosti poreznog obveznika” koji je napisao Hrvoje Arbutina. U radu autor analizira tenziju koja postoji između suprotstavljenih interesa poreznog obveznika i porezne administracije. Irena Klemenčić autorica je rada “Državna suverenost i porezna jurisdikcija u kontekstu novih politika u međunarodnom oporezivanju” u kojem objašnjava pravila na kojima se temelji porezna jurisdikcija te analizira faktore ograničenja državne suverenosti, osobito u području međunarodnoga prava. Posljednji, ali ne i najmanje važan rad naslovljen je “Obitelj kao sustav odnosa i interakcija unutar i izvan obitelji – pristup praksi socijalnog rada s obitelji iz teorije sustava”, a njegova je autorica Maja Laklija. Autorica piše da je socijalni rad, utemeljen na teorijama ljudskog ponašanja i socijalnih sustava te na načelima ljudskih prava i socijalne pravde, usmjeren na odnos pojedinca i njegove okoline. Rad s obitelji cjelovit je oblik podrške, pri čemu teorija sustava naglašava važnost obiteljskih interakcija i odnosa. Uvedena 1960-ih i poslije povezana s ekološkom teorijom i teorijom kompleksnosti, teorija sustava pomaže stručnjacima u razumijevanju obiteljske komunikacije, sukoba i granica te u prilagodbi promjenama. Pokazuje da se

upotrebom različitih alata i vizualnih prikaza omogućuje jasniji uvid u obiteljsku strukturu i odnose, čime se otvara prostor za promjene. Zbornik završava već spomenutim prilogom Andree Horić o Ravličevoj bibliografiji radova.

Ovaj zbornik klasičan je *hommage* koji treba pozdraviti. Analizira, istražuje i prikazuje Ravličev doprinos znanosti. Pored obrađivanja slavljениkovih politoloških tema iz područja političke teorije i ideja, sociologije te leksikografije, radom dominiraju i različite teme iz polja pravne znanosti. Zaključno, riječ je o još jednom uspješnom zborniku kojim je Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu odao priznanje i zahvalnost svome profesoru, u ovom slučaju Slavenu Ravliču, renomiranom politologu i još renomiranijem leksikografu. Zbornik može biti poticaj domaćoj politološkoj zajednici za pokretanje slične edicije koja bi bila posvećena istaknutim politolozima i politologinjama i njihovim doprinosima znanstvenome i nastavnome radu, neovisno o tome jesu li pokojni ili su sada već u trećoj životnoj dobi. A hrvatska politologija ima zaslužnih kandidata i kandidatkinja. Nikad nije kasno za priznanja, makar simbolična.

Velimir Veselinović
Leksikografski zavod "Miroslav Krleža"

Prikaz

Ellen Meiksins Wood
**Od građana do gospodara:
Socijalna povijest zapadne
političke misli od antike
do srednjega vijeka**

AGM, Zagreb, 2025., 278 str.

Nedavno prevedena knjiga *Od građana do gospodara* ambiciozna je teorijska studija u kojoj Ellen Meiksins Wood (1942.-2016.) prikazuje i tumači političke ideje antičkih i srednjovjekovnih autora.¹ Iako se radi o temi koja je predmet brojnih istraživanja, ova se studija ističe autoričnim pristupom. Preuzimajući izraz koji je skovao njezin suprug i suradnik Neal Wood, autorica svoj pristup naziva socijalnom poviješću političke teorije (str. 7). Ta je sintagma ujedno i naslov prvog poglavlja knjige (str. 8-37), u kojem se postavljaju metodološki temelji za interpretaciju kanonskih autora. Na samome početku poglavlja Meiksins Wood nastoji definirati pojam političke teorije. Za autoricu politička je teorija specifičan oblik političkog mišljenja, nastao u antičkoj Grčkoj, kojem je svojstveno "sustavno i analitičko ispitivanje političkih principa, prepuno mukotrpno konstruiranih definicija i oprečne argumentacije, pri čemu se kritički um pri-

¹ Izvornik: Meiksins Wood, E. (2008) *Citizens to Lords. A Social History of Western Political Thought From Antiquity to the Middle Ages*. London i New York: Verso.